

O STRUKTURI SILIĆEVA STRUKTURALIZMA, Prikaz knjige Josipa Silića DIHOTOMIJE: IZABRANE RASPRAVE

Badurina, Lada

Source / Izvornik: **FLUMINENSIA : časopis za filološka istraživanja, 2019, 31, 305 - 315**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:104911>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-16**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Ovaj rad dostupan je za upotrebu pod međunarodnom licencom Creative Commons Attribution 4.0.

O STRUKTURI SILIĆEVA STRUKTURALIZMA

Josip Silić

DIHOTOMIJE: IZABRANE RASPRAVE

Priredio Ivan Marković

Zagreb: Disput, 2019.

Dana 28. veljače 2019. zauvijek nas je napustio izniman hrvatski jezikoslovac *professor emeritus* Josip Silić. Svega koji tjedan ranije u nakladi je zagrebačkog Disputa objelodanjena knjiga *Dihotomije*. Riječ je o Silićevim izabranim raspravama, koje je za lijepo opremljenu Disputovu biblioteku *Thesaurus* priredio kolega Ivan Marković. Budući da ovaj izbor tekstova ponajbolje predstavlja raspon filološke djelatnosti profesora Silića, osvrt na najnoviju knjigu bit će ujedno i podsjećanje na dragog profesora kojega su s riječkim Odsjekom za kroatistiku vezale mnoge spone.

U prvome redu valja nam reći koju o strukturi same knjige. Opsežno izdanje (više od 700 stranica) opremljeno je (uobičajenim) popratnim dijelovima: priređivačevim predgovorom („Što je Silić hrvatskoj filologiji?”, str. 9–18), ljetopisom Josipa Silića (str. 21–23) te dosad najpotpunijom autorovom bibliografijom (str. 25–57) nastalom na

temelju ranije sačinjenih popisa radova Josipa Silića (prvi je objavljen u zborniku *Od fonetike do etike* o autorovoj sedamdesetogodišnjici, 2005, ur. Ivo Pranjković, drugi uz obrazloženje za dodjelu Nagrade Stjepana Ivšića, 2010, prir. Lada Badurina i Ivo Pranjković). Središnji pak dio ovoga izdanja čine, dakako, rasprave iz pera Josipa Silića. Čak pedeset i sedam tekstova organizirano je u sedam cjelina: I. Sustav i standard, II. Razine i jedinice, III. Fonologija i ortografija, IV. Morfologija i sintaksa, V. Tekst i red riječi, VI. Leksik i *češnjak*, VII. Jezik i računalno.

Mi ćemo u ovom prikazu (samo dijelom) slijediti strukturu knjige. Upitat ćemo se naime koje su uporišne točke Silićeva jezikoslovnog rada te ćemo, pozivajući se na u knjizi objavljene studije, nastojati predstaviti ono čime si je – smatramo – profesor Josip Silić trajno osigurao vrlo istaknuto mjesto u hrvatskoj filologiji.

I.

Kao što je i studentima već na prvoj godini kroatističkih studija običavao najavljivati da je njegova prva zadaća zbuniti ih, tako je i svojim tekstovima Silić nerijetko propitivao i (potiho, reklo bi se nenametljivo, ali uvijek logično i argumentirano) mijenjao neke ustaljene stavove i uvjerenja. U tom ćemo kontekstu prvo spomenuti tekstove koji se tiču – najopćenitije rečeno – pitanja jezika, i to kao sustava i standarda (taj segment Silićeve djelatnosti reprezentiraju tekstovi sabrani u prvoj knjižnoj cjelini).

U raspravi će „(Hrvatski) standardni jezik kao sustav i kao standard” Josip Silić odnos između jezika kao sustava i jezika kao standarda objašnjavati Coseriuovom trihotomijom sistem – norma – govor (*sistema – norma – habla*). Prema tom je naime modelu samo *govor* konkretan (konkretni su to lingvistički činovi u trenutku njihove proizvodnje), *norma* predstavlja prvi stupanj apstrakcije (sadrži samo ono što je u konkretnom govoru „ponavljanje prethodnih modela”), a *sustav* je drugi stupanj apstrakcije (sadrži samo ono što je normi prijeko potrebno, „funkcionalnu opreku”). Na tragu toga Silić će tumačiti da je „govor (ili govorenje) ‘ono kako se govori’, norma ‘ono kako treba govoriti’, a sustav ‘ono kako se može govoriti’”. Tu će, Coseriuovu koncepciju, štovi-

še, i dalje razrađivati: „Kad bismo u stupnjeve apstrakcije uključili *uzus* (uporabu) i *kodifikaciju* [...], za *uzus* bismo rekli da je to ‘ono kako se obično govori’, a za *kodifikaciju* ‘ono kako se mora govoriti’”. Napokon za *standard* će Silić reći da obuhvaća *uzus*, normu i kodificiranu normu (str. 122 i 123). U nastavku će autor naglašavati da „podloga jezika kao sustava mora biti homogen (i to, dakako, jedan) organski idiom” dok „podloga jezika kao standarda može biti heterogen (pa onda, dakako, i ne jedan) organski idiom (takozvana *koine*)” te dalje „u jeziku kao sustavu vladaju lingvističke, a u jeziku kao standardu sociolingvističke zakonitosti” (str. 124). Te će kompleksne odnose Silić potom nastojati i dodatno pojasniti uzimajući za primjer strukture tipa *subjekat* i *subjekt*. U jeziku kao sustavu ne može naime biti ono što se kosi s njegovim unutarnjim, imanentnim zakonitostima; stoga jezik kao sustav ne može prihvatiti distribuciju *subjekt* (kao što ne može ni *lakt*), već samo *subjekat* (kao *lakat*), dakako u skladu s pravilom da na kraju riječi mogu biti samo distribucije (tj. suglasničke skupine) *-st*, *-št*, *-zd*, *-žd* (usp. *most*, *mošt*, *grozd*, *dažd*). Jeziku je kao sustavu, drugim riječima, *subjekat* potpuno prihvatljivo, upravo kao i *lakat*. Dok jezik kao sustav ne bira između distribucija *subjekat* i *subjekt* (jer mu *subjekt*, protiveći se

njegovim pravilima, nije svojstven), jezik kao standard bira – i odabire *subjekt*, ulazeći pritom u „oštar sukob” s jezikom kao sustavom (str. 125). Spomenimo, slične će teze Silić braniti i u tekstu „Lingvističke i sociolingvističke zakonitosti”, također objavljenim u knjizi.

U ovoj ćemo skupini rasprava citati i tekstove o jezičnim normama – sistemskima, funkcionalnima i stilističkim („Nekoliko misli o normi”), o normiranju („Korpus i normiranje”), ali i više tekstova koji se tiču standardnoga jezika.

Valja ovdje spomenuti raspravu „Polifunktionalnost hrvatskoga standardnoga jezika”. U njoj Silić – na tragu zamisli praške funkcionalne stilistike – hrvatski standardni jezik određuje kao „jezik hrvatske polifunktionalne javne komunikacije”, koji na jedan način „funkcionira u znanosti, na drugi u uredu, na treći u novinama, na radiju i televiziji, na četvrti u književnosti i na peti u svakodnevnome razgovoru” (str. 99). Naravno, te se njegove funkcije nazivaju funkcionalnim stilovima. (Podsjetimo, u drugoj se autorovoj knjizi, *Funkcionalni stilovi hrvatskoga jezika*, 2006. objavljenoj kod istoga nakladnika, nalaze studije posvećene ovoj problematici.)

Pozornost ovdje usmjeravamo i na studije u kojima se razmatra odnos standardnoga jezika i narječja – „Standardni jezik i narječja” te „Hr-

vatski standardni jezik i hrvatska narječja”. Ovom će nas prilikom Silić suočiti (i opet zbuniti!) s intrigantnim pitanjem zašto ćemo (samo) za suvremenu hrvatsku književnost pisanu kajkavskim i čakavskim reći da je pisana na narječju te je smatrati dijalektalnom književnošću, a nećemo na isti način tretirati književnost napisanu štokavskim narječjem?! Silić nudi – smatramo – savršeno logično rješenje: „Sve bi bilo jednostavnije kad bismo na štokavsko, čakavsko i kajkavsko narječje gledali kao na zasebne sustave, koji su, logički (pa onda i metodološki) rečeno, jedan s drugim u (su)odnosu jezika, a ne u (su)odnosu narječja. Tada bismo ‘tri narječja hrvatskoga jezika’ mogli zamijeniti s ‘tri hrvatska narječja’. I pitanje bi ‘Kojega hrvatskog jezika?’ samo po sebi otpalo” (str. 133). Uspoređujući potom tri rečenice (štok. *Toga ja nisam mogao vidjeti u njihovim kućama*, čak. *Tega ja nisan mogal videt va njihovih kućah* i kajk. *Tega ja v njihovih hižah videti nisem mogel*) Silić pokazuje da je uistinu riječ o različitim sustavima (usp. npr. oblike *mogao, mogal, mogel; kućama, kućah/hižah*) jer – naglašava pozivajući se na strukturalističku metodologiju – „dovoljna je [među sustavima, nap. L. B.] samo jedna semiološki relevantna razlika pa da bude riječ o dvama različitim sustavima” (str. 135). Svaki jezični sustav može, na-

ravno, imati svoj standardni govor/ jezik, ali u hrvatskome slučaju, zahvaljujući društveno-političkim čimbenicima, samo je štokavsko narječje izabrano za osnovicu standardnoga (javnokomunikacijskoga) jezika. Otvara se u tom kontekstu i pitanje dijalektizama u hrvatskome jeziku. Silić je i u tome dosljedan: metodološki je pogrešno govoriti o dijalektizmima u hrvatskome standardnom jeziku ako je riječ o pojavama iz čakavskoga ili kajkavskoga narječja jer je riječ o jedinicama iz drugih sustava. Dijalektizmi u hrvatskome jezičnom standardu mogu biti samo štokavizmi!

Dvije se u knjizi objavljene rasprave bave standardnim jezicima utemeljenima na štokavštini. U tekstu „Hrvatski i srpski jezik” riječ je, opet, s jedne strane o jeziku kao sustavu (u kojem vladaju isključivo lingvističke zakonitosti) i, s druge strane, o standardnim jezicima (u kojima vladaju i lingvističke i društvene zakonitosti). I u studiji „Crnogorski standardni jezik” autor, pozivajući se na već spomenutu Coseriuovu trihotomiju, insistira na razlikovanju sistema (sustava) ili „mreže odnosa” i „realiziranog jezika” kao strukture (ustrojstva), odnosno ispunjene mreže odnosa. Tako primjerice u sustavu („mreži odnosa”) s obzirom na opreku „tvrdo/meko” postoje jedinice *š* i *ž* (naspram jedinicama *š* i *ž*), a u „realiziranom jeziku” naspram *š* i *ž*

one ne postoje. Situaciju pak u crnogorskom (standardnom) jeziku Silić tumači drukčije: braneći naime stajalište da su u njemu „i fonem *ž* i fonem *š* ‘ispunjeni’” ustvrdit će „da se crnogorski standardni jezik ne razlikuje od ostalih standardnih jezika unutar štokavskog sistema sistemom, nego strukturom” (str. 156). Ipak, istini za volju, napomenut ćemo da nam se čini kako je inače uzorna i dosljedna *strukturalistička logika* profesora Silića ovdje dovela do zaključaka koji se mogu i utemeljeno osporavati. Riječju, smatramo da nema dovoljno argumenata kojima bi se (o)branio fonemski status jedinica *š* i *ž* u crnogorskome jeziku, i to stoga što one ne dolaze u slobodnoj distribuciji, pa se stoga i ne mogu naći u opreci sa svojim „parnjacima” *š* i *ž* (moglo bi dakle biti riječi samo o alofonskim realizacijama). No ovom uzgrednom napomenom ne dovodimo, dakako, u pitanje Silićeve zaključne misli: „(...) svi se štokavski standardni jezici, i bosanski (bošnjački), i crnogorski, i hrvatski, i srpski, normiraju samostalno, neovisno jedan o drugome. Pritom treba imati na umu činjenicu da svaki standardni jezik, pa onda i bosanski (bošnjački), i crnogorski, i hrvatski, i srpski, ima svoju povijest i svoju tradiciju, ali i svoje *relevantno sadašnje stanje*. I upravo bi tako trebalo pristupiti njegovoj normi –

prvenstveno s gledišta njegova sadašnjeg stanja, dakle *sinkronijski*" (str. 157–158).

II.

Dosad tek *između redaka* spomenut Silićev strukturalizam ogleda se – možda i ponajbolje – u rasprava-ma koje se tiču pojedinih jezičnih razina i njihovih jedinica. U tom smislu sa *strukturom se njegova strukturalizma* na reprezentativan način možemo upoznati u studiji „Razine, njihove jedinice i osnova (Uvodne napomene)”. Glavna misao koju autor razvija mogla bi se sažeti ovako: svaka jezična razina ima svoju jedinicu – fonološka fonološku, morfonološka morfonološku, morfološka morfološku; svaka je jedinica u neposrednoj vezi sa svojim izrazom – fonem s fonom, morfonem s morfonom, morfem s morfom; svaka jedinica objedinjuje svoje varijante – fonem alofone, morfonem alomorfone, morfem alomorfe; budući da „alo” znači odnos, on pripada jeziku, ne govoru (odbačene su pritom nejasnoće izazvane tumačenjem alofona kao /oblika/ realizacije fonema). Nadalje što se tiče odnosa jezičnih jedinica i njihovih realizacija, svaka se jedinica realizira neposredno – fonem je u izravnoj vezi s fonom, morfonem s morfonom, morfem s morfom (krivo je dakle uvjerenje da se fonem realizira neposredno, a morfem po-

sredno – kroz fonem). Ili, drugim riječima, autonomija se jezičnih jedinica poriče ako se kaže da je fonem konstitutivni element morfema. Naglasit će Silić i ovo: „Iako bi se, ali samo iz pedagoških razloga, moglo govoriti tako: da se morfem sastoji od fonema [...], ipak bi, iz metodoloških razloga bilo bolje kad bi se i na konstitutivnost i na distinktivnost jedinica gledalo očima razine kojoj pripadaju: da je fonem konstitutivna i distinktivna jedinica na razini fonologije, a morfem na razini morfologije, [...] Svaka je jedinica i konstitutivna i distinktivna, ali unutar vlastite razine” (str. 217). Nužnost će striktna razlikovanja razina i njihovih jedinica ilustrirati potom na segmentaciji strukture *išťem* – fonološki je to /i/ṣ̌t/e/m/, morfonološki /i/ṣ̌ṭ/e/m/, a morfološki /išť/ě/m/. Posebno je – naglašavamo – vrijedno Silićevo insistiranje na morfonološkom tumačenju „glasovnih promjena” (on je, na neki način, i *inaugurirao* morfonologiju u hrvatskom jezikoslovlju), pa onda i obrazloženje kako su jedinice /ṣ̌t/ i /ẓ̌d/ zapravo palatalni morfemni. Samo tako se naime mogu objasniti i instrumentali jednine *prišťem* i *duždem* (dakle kao *mačem*, a ne kao *plotom*). I dalje, jedino razumno obrazloženje struktura poput *posljednji* i *snjegovi*, a ne *posljednji* i *ṣ̌njegovi* (ali jest *mišľju*, a ne *misľju* prema *misao*) bit će ako i re-

flekse glasa *jata* interpretiramo morfonološki: „Morfonološka interpretacija ‘refleksa staroga glasa *jata*’ ne dopušta stapanje struktura *l* i *j* u strukturu *lj* (ǰ). Isto se to može reći za strukture *n* i *j* u primjerima tipa *snjegovi*” (str. 219).

U strukturalističkome jezikoslovlju uobičajenim jedinicama razinske jezične strukture (fonemu, morfemu, leksemu) Josip Silić u studiji „Jezične discipline i njihove jedinice” – potpuno u skladu sa strukturalističkom metodologijom – priključuje tematem, sintagmem, sintaktem i tekstem (pripadajuće su discipline, očekivano, tematologija, sintagmologija, sintaktologija i tekstologija). Uz jezične razine postoje i međurazine (i njihove jedinice): morfonologija (morfonem), tematomorfologija (tematomorfem), lekso tematologija (leksotematem), sintagmoleksologija (sintagmoleksem), sintaktosintagmologija (sintaktosintagmem) i tekstosintaktologija (tekstosintaktem). Mi se ovdje naročito želimo osvrnuti na razinu teksta. Poznato i na više mjesta elaborirano autorovo stajalište da je već složena rečenica činjenica teksta (pitanje o kojem bi se moglo – i trebalo – raspravljati jest samo odnosi li se to podjednako i na koordinirane i na subordinirane strukture) protumačeno je primjerima alotekstā *dobar vojnik voli svoju zemlju* i *dobar vojnik brani svoju zemlju*

// *dobar vojnik voli svoju zemlju* jer *zemlja je rodila dobra vojnika*. Na tragu je praške suprasintaktičke teorije Silićeva napomena da „za razliku od gramatike komunikacija ovisi o kontekstu” (str. 249) jer u vezi je to s obavijesnim rečeničnim/iskaznim ustrojstvom. U tekstologiji (tj. na razini teksta) „gramatika prepušta ulogu komunikaciji” (str. 249). U tom će kontekstu autor u nastavku promišljati i o inverziji. Iako gramatike na obrnut redosljed sastavnica gledaju kao na činjenicu gramatike (i, dodali bismo, ne uspijevaju protumačiti razloge permutacije sastavnica), Silić upozorava: „A on [obrnut redosljed, nap. L. B.] nije činjenica gramatike, nego činjenica komunikacije. Gramatički je redosljed riječi (bolje: redosljed članova ili komponenata rečenice) ‘nepomičan’ (fiksna). U gramatici nema slobode, pa onda ni slobode redosljeda riječi” (str. 251). Ne samo da se pozivanjem na komunikaciju razrješuju mnoge nejasnoće i manjkavosti u tradicionalnim (strukturalističkim) opisima jezičnih struktura nego se i strukturalizam Silićeva tipa pokazuje bliskim i nekim novijim funkcionalnim (poststrukturalističkim) teorijama.

Ovdje možemo tek spomenuti još pokoju Silićevu raspravu iz domene gramatike (hrvatskoga) jezika: „Pretvorba imenskih vrsta riječi u neimenske”, „Samoznačne (auto-

semantične) i suznačne (sinsemantične) vrste riječi u hrvatskome jeziku”, „Kako se uspostavlja veza gramatičkoga značenja s leksičkim značenjem?”, „Opće gramatičko značenje i njegova konkretizacija”, „Opreke jezika kao sistema”, „An approach to the study of aspectuality in the Croatian literary language”, „Sintagmatski i paradigmatički karakter gramatičkih morfema (Njihova uloga pri uspostavljanju sintaktičkih odnosa)”, „Sustav preteritalnih glagolskih vremena nekad i danas”, „Vrijeme i vid u složenim rečenicama sa zavisnim dijelom”, „Ustrojstvo glagolske osnove”, „Aktualizator *jedan* u hrvatskom jeziku (Uvodna razmišljanja)”, „Valentnost i sintaksa”, „Kategorija neodređenosti/određenosti i načini njezina izražavanja” itd.

Naposljetku podsjetimo, profesor Josip Silić suautor je (uz Ivu Pranjkovića) *Gramatike hrvatskoga jezika: za gimnazije i visoka učilišta* (2005).

III.

Nemjerljiva je zasluga profesora Silića za razvoj aktualne sintakse (suprasintakse) u hrvatskome jezikoslovlju. I inače sklon pražanima i njihovim prinosima funkcionalnim jezičnim opisima (fonologija, funkcionalna stilistika), već je svojom disertacijom (*Organizacija vezanog teksta. Lingvističko-stilistički pristup*

nadrečeničnom jedinstvu hrvatskoga književnog jezika, 1975) najavio zanimanje za nadrečenično jedinstvo. Godine 1984. Silićeva je disertacija objavljena kao monografija dobro odabrana naslova *Od rečenice do teksta (Teoretsko-metodološke pretpostavke nadrečeničnog jedinstva)*; ta je knjiga ubrzo prepoznata kao nezaobilazan, upravo prijelomni događaj u jezikoslovnoj kroatistici.

U knjizi su se izabranih Silićevih rasprava našli i tekstovi koji reprezentiraju ovu tematiku. U prvome redu to je studija „Od rečenice do teksta: Teorijsko-metodološke napomene”, u kojoj je ukratko izložen koncept (Silićeve) aktualne sintakse. Ukratko, valja razlikovati rečenicu kao jezičnu (gramatičku) jedinicu od rečenice kao govorne (komunikativne) jedinice; rečenica kao jezična jedinica nije, a rečenica kao govorna jedinica jest uvjetovana situacijom (kontekstom); rečenica kao jezična jedinica ima gramatičko, a rečenica kao govorna jedinica obavijesno ustrojstvo; rečenica kao gramatička jedinica nije, a rečenica kao komunikativna jedinica jest smisljena, odnosno „rečenica kao govorna (komunikativna) jedinica ne dobiva svoj smisao u sebi, nego izvan sebe – u jedinici višoj od sebe, koja se zove nadrečenično jedinstvo (složeno sintaktičko jedinstvo, složena sintaktička cjelina, prozna strofa, komponenta teksta, diskurz itd.)” U

nadrečeničnom je jedinstvu rečenica „združena s drugom rečenicom (ili s drugim rečenicama) te s njom (ili s njima) čini strukturno, smisao- no, ritmo-melodijsko i stilističko jedinstvo” (str. 638). Takva je dakle rečenica – *iskaz* – kontekstualno uključena (sinsemantična), za razliku od rečenice kao gramatičke jedinice koja je neuključena. Bit će potom riječi i o signalima kontekstualne uključenosti (konektorima), o njihovoj klasifikaciji, a razmatrat će se i zastupljenost pojedinih konektora u tekstovima različitih funkcionalnih stilova (i žanrova). Posebno važnim smatramo isticanje reda riječi (tj. komponentata) kao gramatičko-stilističkog konektora te insistiranje na razlikovanju kontekstualno neuključenoga (osnovnog semantičko-gramatičkog) i kontekstualno uključena reda riječi, a tek potom i stilistički nemarkiranog i stilistički markiranog: „Promjena kontekstualno neuključenoga (osnovnoga semantičko-gramatičkog) reda riječi (komponentata [...]) još ne pokazuje stilističku inverziju reda riječi (komponentata). Sa stilističkom inverzijom reda riječi (komponentata) imamo posla tek onda kada promjena kontekstualno neuključenoga (osnovnoga semantičko-gramatičkog) reda riječi (komponentata) nije uvjetovana kontekstom ili, bolje, kada je promjena kontekstualno neuključenoga (osnovnoga semantič-

ko-gramatičkog) reda riječi (komponentata) u ‘sukobu’ sa zahtjevima konteksta. Drugim riječima, prihvaćamo tezu da je red riječi (komponentata) maksimalno uvjetovan kontekstom minimalno stilogen, a red riječi (komponentata) minimalno uvjetovan kontekstom maksimalno stilogen” (str. 645). Pozabavit će se potom Silić i tipovima veza među iskazima u nadrečeničnom jedinstvu – prijelazi misli iz jedne rečenice (rekli bismo, *iskaza*) u drugi mogu imati bilo linearni karakter („sljedeća rečenica izlazi iz prethodne”) bilo paralelni karakter („sljedeća rečenica ne izlazi iz prethodne”, ona je „varijacija opće teme nadrečeničnog jedinstva”) (str. 648). Naposljetku naglasit će „da se ni linearna ni paralelna veza ne sreću uvijek u ‘čistu vidu’, da u linearnom tekstu ima rečenica koje su povezane po načelu paralelne veze i, obratno, u paralelnom tekstu rečenica koje su povezane po načelu linearne veze” (str. 652).

U posebnim se raspravama nadalje razmatra red riječi („The basic, or grammatical, word order in the Croatian literary language”, „Red riječi s gledišta aktualnog raščlanjivanja rečenice”), potom složena rečenica („Aktualno raščlanjivanje složene rečenice”, „Kontekstualna uključenost složene rečenice (Implicitne strukture)”, ali i organizacija vezanoga teksta, odnosno tipovi

veza među rečenicama/iskazima u tekstu („O jednoj mogućnosti organiziranja vezanog teksta”, „Raspravljjanje kao tip vezanog teksta”). Važno je međutim naglasiti da će o tekstu (diskursu) biti riječi i u drugim studijama, pa tako i onda kada se govori o pisanju interpunkcijskih znakova („Komunikativno ustrojstvo rečenice i interpunkcija”). Tumačit će se, primjerice, da vezna sredstva na razini teksta (konektore) ne treba odvajati zarezom „zato što nije logično da se vezna sredstva odvajaju zarezima” (str. 368).

IV.

Spomenuvši pravopisnu problematiku dotakli smo se još jednoga područja u kojemu je zapažene rezultate ostvario profesor Silić. Ne samo da je – s profesorom Vladimirom Anićem – supotpisao dvije pravopisne knjige (*Pravopisni priručnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* iz 1986. objavljen je u još dvama izdanjima; *Pravopis hrvatskoga jezika* iz 2001. godine) nego je u suautorstvu sa Slavenom Batnožićem i Brankom Ranilovićem izradio upravo uzoran *spelling-checker* za hrvatski jezik (toliko dobar da ga je ubrzo Microsoft otkupio i implementirao u svoje programske pakete); računalni program i knjiga *Hrvatski računalni pravopis: Gramatičko-pravopisni računalni vodič: Spelling-checker* objelodanjeni su 1996. godine.

Pravopisnu djelatnost Josipa Silića obilježila je metodološka dosljednost: ustrajno zalaganje da se pravopis oslobodi svega što mu načelno ne pripada, ali i za maksimalno dosljednu provedbu pravopisnih načela. O tome je i pisao; više se studija teorijsko-metodološke naravi o pravopisnoj problematici nalazi i u knjizi *Dihotomije*, a za onu „O pravopisu, pravopisnoj normi i još ponečem” moglo bi se reći da je programskog karaktera: „Pravopis nije ni fonetika, ni fonologija, pa prema tome ni ortoepija, ni gramatika, ni leksikologija, ni stilistika. Svega toga u pravopisu ima, ali ništa od toga pravopis nije. Stoga pravopis ne utvrđuje ni fonetsku, ni fonološku, pa prema tome ni ortoepsku, ni gramatičku, ni leksičku, ni stilističku, nego *pravopisnu normu*” (str. 308), istaknut će Silić. Ovamo spada i već spomenuta rasprava o interpunkciji, ali i druge studije sadržane u III. cjelini (Fonologija i ortografija), koje se u većoj ili manjoj mjeri dotiču i pravopisnog aspekta pojedinih jezičnih pojava. Spomenimo još dvije rasprave – „Računalni pravopis” i „Neka od dostignuća u hrvatskoj računalnoj lingvistici” – koje čine zasebnu, VII. cjelinu knjige *Dihotomije* (Jezik i računalno). Svakako je zanimljivo pročitati autorova iskustva s izradom računalnoga pravopisa, o nedoumicama i poteškoćama kojima je bio

popraćen taj posao. No i više od toga, ta nam znanja omogućuju da shvatimo kako „razmišlja” računalo pri provjeri kojeg god teksta. Najjednostavnije rečeno, računalni pravopis uspoređuje napisane riječi s riječima koje nalazi u svojoj rječničkoj bazi. Problem je međutim u tome što njemu nije dostatna riječ u svom osnovnom (rječničkom) obliku (jer svaki je oblik riječi za njega, zapravo, nova riječ), pa ni postojeći rječnici nisu bili od pomoći. „Nama je trebao rječnik koji je tvorbeno proizvodeći, koji će (tvorbeno) opisati sve svoje natuknice. Trebao nam je, drugim riječima, ‘morfološki rječnik’” (str. 698). Pritom, daka-ko, nije bilo važno koliko je pojedina riječ (oblik) česta ili rijetka u realnoj komunikaciji (npr. imperfekt *pecijah*) – važno je da je riječ o *legalnom* obliku i njegovu pravilnost program mora prepoznati.

Novim izdavačkim projektom nakladničke kuće Disput, nema sumnje, podarena nam je iznimna knjiga. Njezinu vrijednost zacijelo neće umanjiti ni koja primjedba. Zapaziti ćemo stoga da u „Ljetopisu Josipa Silića” uz godinu 1984. ne stoji podatak da je te godine objavljena monografija *Od rečenice do teksta*. (Vjerojatno opravdanje da se taj podatak nalazi uz godinu 1975, kad je Silić doktorirao, ne umanjuje či-

njenicu da je godina objavljivanja važne knjige trebala biti označena i u ljetopisu.) Neupitna pedantnost priređivača Ivana Markovića (koji je s velikim marom prikupio tekstove objavljivane u najrazličitijim časopisima i zbornicima te ih priredio za ozbiljno, kritičko izdanje) gdjekad nam se čini pretjeranom. Recimo, u napomeni „U piščevo čitanje R. Jakobsona nismo zadirali niti smo ga komentirali” (str. 253), jer zašto bi se to činilo ako se prenose autorovi tekstovi, ili pak u napomeni „U prijevodne odabire [sic!] nismo zadirali niti smo ih komentirali” (uz Silićeve studije prevedene na engleski na str. 388 i 607).

No vratimo se na kraju profesoru Siliću. Rođen 4. siječnja 1934. u Milašima kod Jelenja (rado je isticao da je Gromišćan), gimnazijsko je obrazovanje stjecao u Biskupskom sjemeništu u Pazinu i na Sušaku. Na Filozofskome fakultetu u Zagrebu 1961. je godine završio studij jugoslavenskih književnosti te ruskoga jezika i književnosti. Od 1961. do umirovljenja 2004. godine bio je član Katedre za hrvatski standardni jezik Filozofskoga fakulteta u Zagrebu. Godine 2005. dodijeljen mu je počasni naslov *professor emeritus* Sveučilišta u Zagrebu. Tijesne su međutim ostale veze profesora Silića s Rijekom. Neprocjenjiva je bila njegova podrška u pokretanju studija kroatistike na riječkome Filozof-

skom (tada Pedagoškom) fakultetu. Nekoliko je naraštaja riječkih studenata slušalo njegova predavanja iz teorije jezika, a i kasnije se rado odazivao pozivima u *svoju* Rijeku. Bio nam je cijenjen profesor, mentor, suradnik i nadasve drag prijatelj...

Profesor Silić učio nas je o jeziku promišljati u duhu najbolje tradicije europskog strukturalizma. Njegovo je gledanje (ne samo) na jezik bilo obilježeno (strukturalističkim) dihotomijama. Njima dodajemo još jednu, tipičnu Silićevu: s jedne strane krasila ga je nepokolebljivost u stavovima i metodološka dosljed-

nost u tumačenju jezičnih pojavnosti, s druge spremnost da uvaži i drukčije gledanje, pa i druge teorijsko-metodološke obrasce (upravo ta ga je osobina činila iznimnim mentorom i uvijek poticajnim sugovornikom).

Zaključno naglasimo da su u knjizi *Dihotomije: Izabrane rasprave* (uzgred, izvrsno odabran naslov!) sabrane studije koje ponajbolje predstavljaju profesora Josipa Silića. Sadašnjim i budućim jezikoslovcima, kroatistima, ali i svima zainteresiranima za jezičnu teoriju bit će one sjajno štivo!

Lada Badurina